

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a knihovnictví
Kabinet knihovnictví

**V ČEM SPOČÍVÁ A JAK SE U NÁS USKUTEČŇUJE MYŠLENKA
CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁNÍ**

Seminární práce k předmětu Učící se společnost a role knihovníka v ní.

Autor: Jana Kratochvílová
UČO: 216039
Typ studia: kombinované
Ročník: 3.
Počet znaků: 17116

Brno
2009

Obsah

Úvod	2
1. Vymezení pojmu celoživotní vzdělávání	3
2. Vývoj koncepce celoživotního vzdělávání	5
3. Dokumenty pro oblast celoživotního vzdělávání v prostředí České republiky po roce 1990	6
3.1 Memorandum o celoživotním učení	6
3.2 Bílá kniha terciárního vzdělávání	7
3.3 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR	7
3.4 Strategie celoživotního učení ČR	8
3.5 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost	8
4. Celoživotní vzdělávání v praxi	9
5. Závěr	10
Seznam použité literatury	11
Použité zkratky	12

Úvod

Dnešní Evropa se stává společností založenou na znalostech. V době hospodářské krize se více než jindy nejlépe uplatňují lidé s širokým polem znalostí a dovedností. Aby toho dosáhli a obstáli na pracovním trhu, je nutné se neustále učit a zdokonalovat tyto nabyté zkušenosti, znalosti a dovednosti.

Celoživotní učení se stalo v současné době prvořadou prioritou pro Evropskou unii. Uváděny jsou pro to dva důvody:

- Evropa pokročila ke společnosti a ekonomice založené na znalostech. Klíčem k posílení konkurenceschopnosti Evropy a ke zlepšení zaměstnatelnosti a adaptability pracovních sil se stává přístup k aktuálním informacím a znalostem, spolu s motivací a schopností tyto zdroje využívat ve svůj prospěch a i ve prospěch společenství jako celku;
- dnešní Evropané žijí v komplexním sociálním a politickém světě. Chtějí plánovat svůj vlastní život a očekává se od nich, že budou společnosti aktivně přispívat. Musí se naučit pozitivně žít s kulturní, etnickou a jazykovou rozmanitostí. Vzdělávání je klíčovým prvkem k naučení a pochopení, jak se s těmito výzvami vyrovnat.¹

Strategií celoživotního učení je tedy zvyšování konkurenceschopnosti, využívání nových technologií a přispívání ke zlepšování sociální soudržnosti, rovných příležitostí a kvality života.²

¹ *Memorandum o celoživotním učení : pracovní materiál Evropské komise* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, listopad 2000. [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>

² *Na cestě k Evropskému prostoru vysokoškolského vzdělávání* [online]. Komuniké ze setkání evropských ministrů zodpovědných za vysoké školství v Praze ze dne 19.května 2001 [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <[http://www3.srk.sk/Politickedokumenty/Prazske_komunike_cs_\(1\).pdf](http://www3.srk.sk/Politickedokumenty/Prazske_komunike_cs_(1).pdf)>

1. Vymezení pojmu celoživotní vzdělávání

„Celoživotní učení spojuje individuální i společenský rozvoj ve všech směrech a prostředcích v rámci formalizovaném, tedy ve školních institucích, v zařízeních odborné přípravy; terciárním vzdělávání, vzdělávání dospělých; v prostředí neformálním, tedy doma, v zaměstnání a v jiných společenských celcích. Jedná se o systémový přístup: zaměřuje se na standardy vědomostí a dovedností, které platí pro všechny děti od nejútlejšího věku k učení po celý život a koordinovat snahy o zajištění příslušných možností pro všechny dospělé, bez ohledu na zaměstnané usilující o postoupení na vyšší kvalifikační stupeň či nezaměstnané, kteří se potřebují rekvalifikovat.“ Takto zní definice celoživotního učení (vzdělávání) od OECD z roku 2000.³

V Memorandu Evropské unie (EU) o celoživotním učení (listopad 2000) se hovoří o všeživotním učení („lifewide“), které obrací pozornost na rozšíření učení tak, aby probíhalo bez ohledu na životní etapu, místo, čas a formu učení.⁴ Celoživotní učení je tedy chápáno jako nepřerušovaná kontinuita „od kolébky do zralého věku“. Každému člověku by měly být poskytovány možnosti vzdělávat se v různých stádiích života v souladu s jeho možnostmi, potřebami a zájmy.⁵

Celoživotní učení můžeme rozčlenit do dvou základních etap:

- počáteční vzdělávání – vytváří pro celoživotní učení nezbytné základy a je uskutečňované ve školách a školských zařízeních. Jeho úlohou je „naučit učit se“. Zahrnuje v sobě základní vzdělávání, střední vzdělávání a terciární vzdělávání.
- další vzdělávání – jedná se o vzdělávání bez ohledu na to, kdo toto vzdělání poskytuje. Patří sem nejen vzdělávání v kurzech, ale i prostřednictvím vlastní činnosti a praxe, prostřednictvím zkušeností získaných různými způsoby či samostudiem.⁶

V rámci celoživotního vzdělávání je učení rozlišeno do tří kategorií:

- formální učení – probíhá ve vzdělávacích institucích a vede k získání uznávaných certifikátů a kvalifikací.

³ Celoživotní učení [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2009-04-14]. Dostupné na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/HTM/Celozivotniucenizakladnipojmy.htm>>

⁴ tamtéž

⁵ Strategie celoživotního učení ČR [online]. Praha: MŠMT, 2007. [cit. 2009-04-15]. 89 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf>. ISBN: 978-80-254-2218-2.

⁶ Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky [online]. Praha: MŠMT, 2007. 61 s. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-cr>>

- neformální učení – probíhá vedle hlavních vzdělávacích systémů a zpravidla nevede k získání formalizovaného certifikátu. Neformální učení může být poskytováno na pracovišti, prostřednictvím činností organizací a sdružení občanské společnosti (např. organizace pro mládež, odbory a politické strany) nebo prostřednictvím organizací nebo služeb, které byly ustaveny se záměrem doplňovat formální systémy (např. výtvarné, hudební a sportovní aktivity, soukromá příprava na zkoušky).
- informální učení – přirozený doprovodný znak každodenního života. Na rozdíl od formálního a neformálního učení nemusí být informální učení vždy učním záměrným. Proto ani sami jeho účastníci nemusí snadno rozpoznat, jak přispívá k jejich vědomostem a dovednostem.

Všechny tyto oblasti hrají v rámci celoživotního učení významnou úlohu a jsou si co do významu rovnocenné.⁷

⁷ *Memorandum o celoživotním učení : pracovní materiál Evropské komise* [online]. Praha: MŠMT, listopad 2000. [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>

2. Vývoj koncepce celoživotního vzdělávání

Myšlenka celoživotního vzdělávání není nic nového. Setkat se s ní můžeme už u Jana Amose Komenského a jeho podnětů týkajících se vzdělávání, které by se mělo uskutečňovat v etapách po celý život člověka. V průběhu let a staletí se však mění důvody a i cíle celoživotního vzdělávání.⁸

Koncepty celoživotního učení zformulované mezinárodními organizacemi v 60. a 70. letech 20. století sledovaly především cíle nového humanismu, tedy sociálního a kulturního rozvoje společnosti prostřednictvím vzdělání přístupného všem bez jakékoliv diskriminace.⁹

V roce 1972 vydala komise UNESCO dokument „Learning to be“ orientovaný na globální vzdělávací politiku. Dokument obsahoval řadu doporučení pro vzdělávání dospělých. Jednou ze základních myšlenek bylo, že každému jedinci musí být umožněno pokračovat ve vzdělávání během celého života. Myšlenka celoživotního vzdělávání je základním kamenem společnosti, která se učí.¹⁰

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) předložila v roce 1973 koncept periodického vzdělávání, kde toto vzdělávání bylo definováno takto:

„Periodické vzdělávání je komplexní vzdělávací strategie pro veškeré vzdělávání navazující na povinné, resp. základní vzdělávání, přičemž jeho základním rysem je rozložení vzdělávání do celého času života jednotlivce periodickým způsobem, tj. tak, že se střídá s jinými formami aktivního života, především s prací, ale též s volným časem a důchodem“.¹¹

Současný projekt celoživotního učení má své základy v 90. letech 20. století. Rozvíjí se v jiném environmentálním, ekonomickém i politickém klimatu než tomu bylo v 70. letech 20. století. Tento projekt upřednostňuje realističtější cíle spojené s programy celoživotního učení zaměřenými na rozvoj lidských zdrojů, zejména ve vztahu k potřebám efektivního fungování ekonomiky. Těžiště tohoto konceptu se přesouvá k problematice odborného vzdělávání a přípravy, k uplatnění v pracovním životě.¹²

⁸ *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007. [cit. 2009-04-15]. 89 s. Dostupné na WWW:

<http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf>.

ISBN: 978-80-254-2218-2.

⁹ tamtéž

¹⁰ BÁNOVEC, Ladislav. *Dokumenty o dalším vzdělávání a celoživotním učení* [online]. 13. listopad 2007

[cit. 2009-04-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-o-dalsim-vzdelavani-a-celozivotnim-uceni-1>>.

¹¹ *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: MŠMT, 2007. [cit. 2009-04-15]. 89 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf>.

ISBN: 978-80-254-2218-2.

¹² tamtéž

3. Dokumenty pro oblast celoživotního vzdělávání v prostředí České republiky po roce 1990

3.1 Memorandum o celoživotním učení

Dokument velmi konkrétně vymezující budoucnost celoživotního učení. Celoživotní učení již není pouhým aspektem vzdělávání; musí se stát vůdčím principem pro poskytování a účast na vzdělávání v jakémkoli jeho kontextu. Všichni lidé, kteří žijí v Evropě, bez výjimky, by měli mít stejné příležitosti k přizpůsobení se požadavkům sociálních a ekonomických změn a aktivnímu podílení se na utváření budoucnosti Evropy. V memorandu jsou uvedeny dva základní důvody pro celoživotní učení: podpora aktivního občanství a podpora zaměstnatelnosti. Najdeme zde dále šest klíčových myšlenek a jejich cílů celoživotního učení:

1. **Nové základní dovednosti pro všechny** s cílem zaručit všeobecný a neustálý přístup k učení pro získávání a obnovování dovedností potřebných pro trvalou účast ve společnosti znalostí
2. **Více investic do lidských zdrojů** s cílem zvýšit míru investování do lidských zdrojů a vyjádřit tak prioritu nejvýznamnějšího bohatství Evropy – jejich lidí
3. **Inovace ve vyučování a učení** s cílem vyvinout účinné metody vyučování a učení pro celoživotní učení a pro učení v celé šíři života
4. **Oceňovat učení** s cílem významně zlepšit způsoby pojmání a hodnocení účasti na učení a jeho výsledků, zejména u neformálního a informálního učení.
5. **Přehodnotit poradenství** s cílem zajistit, aby se každý mohl snadno dostat ke kvalitním informacím a radám týkajícím se vzdělávacích možností, a to v průběhu celého svého života a v celé Evropě
6. **Přiblížit učení domovu** s cílem poskytovat příležitosti k celoživotnímu učení co nejbližší k učícím se osobám, v jejich obcích a využívat přitom metod založených na informačních a komunikačních technologiích.

Dokument vymezuje i tři základní kategorie učení a to formální, neformální a informální.¹³

S tímto dokumentem souvisí Závěrečná zpráva z konzultačního procesu k Memorandu o celoživotním učení z roku 2001, která zmiňuje problémy související s prosazováním celoživotního učení pro všechny. Ve zprávě jsou obsaženy problémy týkající se prosazování celoživotního učení pro všechny. První skupina problémů se vztahuje ke stávajícímu

¹³ *Memorandum o celoživotním učení : pracovní materiál Evropské komise* [online]. Praha: MŠMT, listopad 2000. [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>

vzdělávacímu systému (např. míra selektivnosti, malý zájem o jednotlivce, nízká úroveň zapojení sociálních partnerů, nedostatečné financování a investice, podceňování významu rozvoje lidských zdrojů ve vzdělávání, malá podpora škol a učitelů). Druhá skupina problémů se přímo týká dalšího vzdělávání (přesněji vzdělávání dospělých). Neexistuje komplexní právní rámec, který by jednoznačně stanovoval odpovědnosti hlavních aktérů v dalším vzdělávání (stát, sociální partneři, obce, regiony, veřejné a soukromé instituce), umožňoval propustnost mezi jednotlivými formami vzdělávání, zejména mezi počátečním a dalším vzděláváním, a zajišťoval efektivnost a soudržnost vzdělávací politiky, politiky zaměstnanosti a sociální politiky. Poukazuje také na existenci systémových mechanismů ve vzdělávání, které vyhovují pouze tradičnímu vzdělávacímu systému.¹⁴

3.2 Bílá kniha terciárního vzdělávání

V současné době je platná nová verze Bílé knihy projednaná vládou dne 26. 1. 2009. Bílá kniha je koncepční a strategický dokument, který stanoví, jakým směrem se má terciární vzdělávání v ČR vyvíjet v následujících deseti až dvaceti letech. V úvahu bere také návaznost terciárního vzdělávání na vzdělávání celoživotní, úlohu jednotlivých institucí v procesu celoživotního vzdělávání, rovný přístup všech ke vzdělání a způsoby jeho financování.¹⁵

3.3 Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR

Dlouhodobý záměr byl zpracován MŠMT v roce 2005 a v roce 2007, kdy celoživotní učení, jež zvyšuje vzdělanost národa, je v něm jedním z klíčových pojmů. Říká se zde mimo jiné, že celoživotní učení je považováno za nepřetržitý proces, ale ve skutečnosti se spíše jedná o připravenost jednotlivců učit se. Rozpracovává jeho koncepci v kontextu se vzděláváním počátečním. V otázkách dalšího vzdělávání podporuje tvorbu Národní soustavy kvalifikací a zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.¹⁶

¹⁴ *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: MŠMT, 2007. [cit. 2009-04-15]. 89 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf>. ISBN: 978-80-254-2218-2.

¹⁵ MATĚJŮ, Petr a kol.: *Bílá kniha terciárního vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2009. 81 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/BKTV_finalni_verze.pdf>

¹⁶ *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky* [online]. Praha: MŠMT, 2007. 61 s. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-cr>>.

3.4 Strategie celoživotního učení ČR

Jmenovaný dokument byl vládou schválen v roce 2007. Jedná se o základní dokument pro ostatní průřezové a dílčí koncepce a politiky v této oblasti a představuje ucelený koncept celoživotního učení. Dokument vychází z analýzy základních strategických dokumentů ČR a EU, které se týkají otázek celoživotního učení. Propojuje v sobě všechna dílčí pojetí celoživotního učení obsažená v těchto dokumentech.¹⁷

Na tento dokument navazuje Implementační plán Strategie celoživotního učení z roku 2008. Plán navrhuje postup, organizaci, odpovědnosti, časový harmonogram a finanční zajištění implementace Strategie do praxe. Podporuje spolupráci zaměstnavatelů a vzdělávacích institucí.¹⁸

3.5 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Jedná se o víceletý tematický program v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, v jehož rámci je možné v období 2007 – 2013 čerpat finanční prostředky z Evropského sociálního fondu (ESF), jednoho ze strukturálních fondů EU. Program se zaměřuje na oblast rozvoje lidských zdrojů prostřednictvím vzdělávání ve všech jeho rozmanitých formách s důrazem na komplexní systém celoživotního učení, utváření vhodného prostředí pro výzkumné, vývojové a inovační aktivity a stimulace spolupráce participujících subjektů.¹⁹

¹⁷ *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: MŠMT, 2007. [cit. 2009-04-15]. 89 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostranyv.pdf>. ISBN: 978-80-254-2218-2.

¹⁸ *Implementační plán Strategie celoživotního učení*. [online]. Praha: MŠMT, 2008 [cit. 2009-04-15]. 119 s. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/implementacni-plan-strategie-celozivotniho-uceni-schvalen>>.

¹⁹ *Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost* [online]. © MŠMT 2006 [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/podrobneji-o-op-vzdelavani-pro-konkurenceschopnost>>.

4. Celoživotní vzdělávání v praxi

Řada univerzit, vysokých škol a dalších institucí se snaží v současné době naplňovat Strategii celoživotního učení v ČR. Tuto formu vzdělávání nabízejí v rámci svých fakult a dalších pracovišť v podobě různých kurzů zaměřených buď profesně na vykonávané povolání nebo zájmově. Jedná se např. o přípravné kurzy k přijímacím zkouškám na vysoké školy, přípravné kurzy v rámci akreditovaných studijních programů, kurzy zaměřené na vykonávané povolání, kurzy Univerzity třetího věku. Instituce nabízejí také uspořádání kurzů „na přání či žádost“ objednatele.

Některé z institucí terciárního vzdělávání založily nová pracoviště, která se přímo specializují na celoživotní vzdělávání. Pojmenování mají různá, např. Institut celoživotního vzdělávání, Středisko celoživotního vzdělávání, Centrum dalšího vzdělávání, ale cíl mají stejný – poskytovat zájemcům možnosti dalšího vzdělání. Účastník celoživotního vzdělávání v takovéto instituci není studentem podle zákona o vysokých školách. Studium může být prezenční nebo kombinované a je placené. Po jeho úspěšném ukončení dostává účastník osvědčení o jeho absolvování.

Existují i instituce, jež nejsou školským zařízením a které poskytují celoživotní vzdělávání. Jako příklad lze uvést Českou komoru autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě (ČKAIT) nebo TRIGON celoživotní vzdělávání, s.r.o.

Celoživotní vzdělávání je nabízeno i středními školami. Příkladem za všechny může být Gymnázium Svitavy, které už několik let poskytuje zájemcům jazykové kurzy ve "státní" jazykové škole s právem státní jazykové zkoušky, univerzitu třetího věku pro seniory, počítačové kurzy pro veřejnost, kurzy digitální fotografie, počítačové grafiky, reklamy nebo marketingu. Je jednou ze středních škol zapojených do projektu UNIV – Uznávání výsledků neformálního vzdělávání a informálního učení v sítích škol poskytujících vzdělávací služby dospělým.²⁰

²⁰ *Celoživotní vzdělávání – Gymnázium Svitavy* [online]. © 2007-2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.gy.svitavy.cz/stale-clanky/celozivotni-vzdelavani>>.

5. Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit význam pojmu celoživotní vzdělávání a jak se vyvíjela jeho koncepce od 60. let 20. stol. Zmíněny zde byly také základní dokumenty platné v ČR, které vymezují toto vzdělávání a o které se opírají jednotlivé dílčí vzdělávací projekty institucí, jež ho poskytují. Závěr práce tvoří několik praktických příkladů, jak je celoživotní vzdělávání uskutečňováno v ČR.

Závěrem lze říci, že celoživotní vzdělávání je důležitým prvkem současného života. Rozmach vědy a techniky nás nutí neustále se učit něco nového. Bez průběžného profesního sebevzdělávání by řada lidí jen velmi obtížně dokázala obstát v pracovním procesu. Sebevzdělávání je také významné pro náš osobní vývoj a rozvoj. Co je však v tomto celém procesu nejdůležitější je člověk, který se chce učit. Bez něho by veškeré vzdělávací projekty byly zbytečné.

Seznam použité literatury

1. BÁNOVEC, Ladislav. *Dokumenty o dalším vzdělávání a celoživotním učení* [online]. 13. listopad 2007 [cit. 2009-04-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dokumenty-o-dalsim-vzdelavani-a-celozivotnim-uceni-1>>
2. *Celoživotní učení* [online]. Praha: MŠMT. [cit. 2009-04-14]. Dostupné na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/HTM/Celozivotniucenizakladnipojmy.htm>>
3. *Celoživotní vzdělávání – Gymnázium Svitavy* [online]. © 2007-2009 [cit. 2009-04-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.gy.svitavy.cz/stale-clanky/celozivotni-vzdelavani>>.
4. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky* [online]. Praha: MŠMT, 2007. 61 s. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-cr>>
5. *Implementační plán Strategie celoživotního učení*. [online]. Praha: MŠMT, 2008 [cit. 2009-04-15]. 119 s. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/implementacni-plan-strategie-celozivotniho-uceni-schvalen>>
6. MATĚJŮ, Petr a kol.: *Bílá kniha terciárního vzdělávání* [online]. Praha: MŠMT, 2009. 81 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/BKTV_finalni_verze.pdf>
7. *Memorandum o celoživotním učení : pracovní materiál Evropské komise* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, listopad 2000. [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.nvf.cz/archiv/memorandum/obsah.htm>>
8. *Na cestě k Evropskému prostoru vysokoškolského vzdělávání* [online]. Komuniké ze setkání evropských ministrů zodpovědných za vysoké školství v Praze ze dne 19. května 2001 [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <[http://www3.srk.sk/Politickedokumenty/Prazske_komunike_cs_\(1\).pdf](http://www3.srk.sk/Politickedokumenty/Prazske_komunike_cs_(1).pdf)>
9. *Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost* [online]. © MŠMT 2006 [cit. 2009-04-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/podrobneji-o-op-vzdelavani-pro-konkurenceschopnost>>.
10. *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: MŠMT, 2007. [cit. 2009-04-15]. 89 s. Dostupné na WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/Zalezitosti_EU/strategie_2007_CZ_web_jednostrany.pdf>. ISBN: 978-80-254-2218-2.

Použité zkratky

ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
UNESCO	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization